

МЕТОДОЛОГИЯ
за
ПЪРВОНАЧАЛНО
ОБУЧЕНИЕ
на
СЪДЕБНИ
ЗАСЕДАТЕЛИ

Методологията за първоначално обучение на съдебни заседатели е резултат от изпълнявания от Български институт за правни инициативи проект „Съдебните заседатели – активни граждани за реално участие в правосъдието“, безвъзмездно съфинансиран от Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

Автори:

Анелия Щерева – съдия в Наказателно отделение на Софийски районен съд и преподавател в Националния институт на правосъдието

Калина Георгиева – съдебен администратор в Окръжен съд Велико Търново

Цветомир Тодоров – Български институт за правни инициативи

Боряна Христова – Български институт за правни инициативи

Редактор:

Биляна Гяурова-Вегертседер – Български институт за правни инициативи

Тази публикация е създадена с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Български институт за правни инициативи и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

www.ngogrants.bg

София, 2016 г.

© Български институт за правни инициативи

София 1000, ул. „Г.С.Раковски“ №132А

тел.: (+359 2) 980 8084

www.bili-bg.org, office@bili-bg.org

Авторите на методологията изказват специални благодарности на съдиите и съдебните служители, участвали в пилотното тестване на методологията: г-жа Нели Батанова (административен ръководител на ОС Шумен); г-жа Мариана Георгиева (ръководител на Наказателно отделение в ОС Шумен); г-жа София Радославова (съдия в ОС Шумен); г-н Димчо Луков (съдия в ОС Шумен); г-жа Лидия Томова (съдия в ОС Шумен); г-жа Ивалина Иванова (съдебен администратор на ОС Шумен); г-жа Ерна Якова (административен ръководител на РС Варна); г-жа Силвия Обрешкова (съдия в РС Варна); г-н Методи Лалов (административен ръководител на СРС); г-жа Калина Жабонова (административен секретар на СРС); г-жа Владислава Цариградска-Бировска (и.д. административен ръководител на РС Луковит); съдия Пламен Пенев (съдия в ОС Ловеч); г-жа Бистра Димитрова (административен секретар на РС Луковит).

Авторите на методологията благодарят и за ценните съвети и предложения на: Иван Стоилов (съдия в СРС); Ива Радиловска (съдебен секретар в РС Пазарджик); Стиляна Савова-Михайлова (съдебен администратор в РС Бургас); Калинка Иванова (съдия в РС Благоевград); Владимир Пензов (съдия в РС Благоевград); Владимир Астарджиев (съдия в СГС); Ренета Георгиева (съдебен деловодител в СГС); Жени Павлова (съдебен администратор във ВС Пловдив); Йорданка Вутова (съдия в РС Ловеч); Радка Иванова (съдебен администратор в РС Сливен); Георги Бозуков (съдия в РС Сливен); Андреана Динкова (съдебен секретар в ОС Пловдив); Стоян Мадин (съдия в СРС); Мария Костадинова (съдебен заседател в СРС); Борис Аврамов (съдебен заседател в СРС); Лилия Христова (съдебен заседател в СпНС); Пепа Ризова (съдебен заседател в РС Варна); Недялка Петрова (съдебен заседател в ОС Русе); Янка Стоянова (съдебен заседател в РС Благоевград); Анелия Щерева (съдия в СРС); Калина Георгиева (съдебен администратор в ОС Велико Търново); Неда Грозева (БИПИ); Биляна Гяурова-Вегертседер (БИПИ).

Екипът на Български институт за правни инициативи благодари на Националния институт на правосъдието за цялостната подкрепа при изработването на настоящата методология и по-специално на директора Драгомир Йорданов, заместник-директора Нели Маданска, Елена Икономова, Боряна Григорова и Дорина Христова-Коева.

Съдържание

УВОД	4
ЧАСТ I: ПРЕДИ ОБУЧЕНИЕТО	7
Кога да се проведе обучението?	7
Кой провежда обучението?	8
ЧАСТ II: ЗАПОЗНАВАНЕ И ВДЪХНОВЯВАНЕ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ	10
Въвеждаща част	10
Изложение	10
Запознаване с правната уредба на института на съдебните заседатели	12
ЧАСТ III: ЗАПОЗНАВАНЕ С АДМИНИСТРАТИВНИЯ РЕД В СЪДА	14
Въвеждаща част	14
Как съдебните заседател общуват със съда? Към кого, кога и по какви въпроси могат да се обръщат заседателите?	15
Как съдът контактува със съдебните заседатели?	16
Пропускателен режим и ред в сградата на съда.	17
Как се „извинява” невъзможност за участие на заседател по започващо дело, както и по такова, което вече е започнало?	18
Основни правила за поведение на съдебните заседатели и препоръки за техния външен вид при участието им в съдебно заседание.	19
Как се осъществява заплащането на съдебните заседатели?	20
Предсрочно освобождаване на съдебен заседател	21
ЧАСТ IV: ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ. ЕТИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА ЗАСЕДАТЕЛЯ.	22
Въвеждаща част	22
Изложение	23
ЧАСТ V: ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И ПРИНЦИПИ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС	36
Въвеждаща част:	36
Изложение	36
ЧАСТ VI: НЯКОИ ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ НА МАТЕРИАЛНОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО.....	42
Въвеждаща част:	42
Изложение	42
ЧАСТ VII: ОБОБЩЕНИЕ	47

ПРИЛОЖЕНИЕ 1.....	48
ПРИЛОЖЕНИЕ 2.....	49
ПРИЛОЖЕНИЕ 3.....	52

УВОД

Настоящата методология за първоначално обучение на съдебни заседатели е резултат от съвместните усилия на фондация „Български институт за правни инициативи“ (БИПИ) и Националния институт на правосъдието (НИП). Изготвена е в началото на 2016 г. в рамките на проект *„Съдебните заседатели – активни граждани за реално участие в правосъдието“*, финансиран чрез „Програмата за подкрепа на НПО в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014 г.“

Създаването на методологията бе продиктувано от няколко необходимости. На първо място, към момента на нейното написване в България не съществува унифицирана практика на първоначално и текущо обучение на съдебни заседатели. На второ място, наличните методологии са в много различни формати от гледна точка обема на предоставената информация и продължителността на обучението. Авторите на настоящата методология се надяват тя да отговори ефективно на тези предизвикателства и да даде възможност на съдилищата в страната да предоставят структурирано обучение (между 2 и 4 астрономически часа), където съдебните заседатели да получат отговори на въпроси, свързани както с административните и нормативни правила, така и по теми, касаещи тяхното етично поведение.

Нуждата от подобна методология се доказва и от поръчаното от БИПИ представително социологическото изследване по темата. Проведено в периода януари-март 2015 г. от агенция „Глобал Метрикс“, изводите в изследването се основават върху количествено проучване сред 250 магистрати и 350 съдебни заседатели, както и от дълбочинни интервюта с 78 магистрати, съдебни заседатели, адвокати и общински съветници. Целите на изследването са да разкрие най-важните проблеми, пред които са изправени съдебните заседатели в страната, както и да покаже тяхното отражение върху първоинстанционното наказателно правосъдие. В частта си за преките нужди на съдебните заседатели, 80% от анкетираните заявяват, че заседателите имат нужда от обучение, независимо дали до този момент са преминавали през такова или не. На този фон 20% от съдилищата в страната признават, че изобщо не провеждат обучение на

техните съдебни заседатели, а в много от останалите съдилища то се изчерпва единствено с обясненията и съветите, които съдиите дават на заседателите, с които формират състав. Що се отнася до това от какъв тип обучение имат нужда, анкетираните съдебни заседатели отговарят по следния начин: 40% посочват, че най-важно за тях е обучението в областта на наказателния процес; 39% изпитват необходимост от конкретно пояснение относно дейността им; 28,1% посочват нуждата от разясняване на правата и задълженията им като заседатели; 22,9% желаят да бъдат въведени в правната терминология; 0,5% посочват друго.

Водени от тези данни и от желанието бъдещата методология да отговори максимално на посочените нужди, през лятото на 2015 г. бяха проведени редица срещи с участието на експерти от НИП и БИПИ, и магистрати и съдебни заседатели. Участниците се обединиха около това, че методологията трябва да е универсална и лесно приложима с ресурсите, които има всеки съд в България. Едновременно с това, тя трябва да дава на съдебните заседатели основния набор от знания, нужни за качествено и ефективно изпълнение на правомощията, които закона им делегира.

Автори на методологията са г-жа Анелия Щерева (съдия в Наказателно отделение на Софийски районен съд и преподавател в Националния институт на правосъдието), г-жа Калина Георгиева (съдебен администратор в Окръжен съд Велико Търново), г-н Цветомир Тодоров (БИПИ) и г-жа Боряна Христова (БИПИ). През м. януари 2016 г. авторите проведоха работна среща в НИП с участието на съдии, съдебни служители и съдебни заседатели от цялата страна. На нея бяха обсъдени добрите практики, които отделните съдилища са развили към този момент в работата си със заседателите, както и основните предизвикателства, пред които се изправят.

Методологията предлага обучение, което се провежда в съдилищата от съдии и администрацията на съответния съд, без участие на външни лектори. Методологията бе финализирана в края на м. февруари 2016 г., а през м. март 2016 г. се проведе нейното пилотното тестване в четири съдилища в страната – Окръжен съд Шумен, Районен съд Варна, Софийски районен съд и Районен съд Луковит.

Авторите на настоящата методология за обучение на съдебните заседатели се надяват тя да допринесе за активното овластяване на гражданите при изпълнение на възложените им от закона отговорности като равноправни членове на съдебните състави по наказателни дела. Това от своя страна ще има цялостен положителен ефект върху първоинстанционното наказателно правораздаване в България.

От авторите

8 април 2016 г., София

ЧАСТ I: ПРЕДИ ОБУЧЕНИЕТО

Кога да се проведе обучението?

В досегашната практика в България много съдилища са възприели модела, според който началното обучение на заседателите се осъществява успоредно или непосредствено след полагането на клетва от тях. В този модел рядко се предвиждат последващи обучения. По този начин основната тежест за поясняването на правата и задълженията на заседателите, на етичните измерения на тяхната дейност, както и на основните понятия в наказателното материално и процесуално право е оставено на усмотрението на съдиите, които пряко работят с тях. Този подход донякъде е оправдан, тъй като със сравнително малко усилия от страна на системата се преодоляват сериозните смислови и функционални дефицити, които законодателят е заложил във философията и работата на института на съдебните заседатели. В резултат, наказателното правораздаване се осъществява от съставите, предвидени в закона.

Негативите обаче също са големи: заседателите стават зависими от професионалните съдии; липсва хомогенност в дейността на заседателите не само в различните съдилища, но и в различните състави в един и същи съд; заседателите се превръщат в статисти, които наблюдават отблизо наказателния процес.

Безспорно новоизбраните заседатели се нуждаят от определено въведение в това какво ги очаква в новата им процесуална роля още при първия си контакт със съда, т.е. при клетвената церемония.

Те обаче не следва да се обединяват поради различната си функция. Причините за това са няколко:

- Оформянето на обучението като самостоятелно събитие е предпоставка за поставянето на акцент върху неговата важност;

- Провеждането на клетвата и обучението в един ден може да отнеме целия ден на заседателите, което за работещите от тях може да се окаже проблем;
- В големите съдилища списъкът с избраните заседателите е твърде голям. Това не позволява организирането на ефективно обучение в деня на самата клетва, когато присъстват всички избрани заседатели;

С оглед на интерактивния подход и ефективното възприемане на представената в настоящата методология информация, препоръчваме преди обучението да бъдат извършени следните стъпки:

- Организирайте обучението в ден, различен от деня, в който ще протече процедурата по полагане на клетва от съдебните заседатели.
- При дълъг списък от съдебни заседатели, добре е те да бъдат разделени на по-малки групи, като за всяка от тях да бъде проведено отделно обучение.
- Уведомете новоизбраните съдебни заседатели за деня и датата на тяхното начално обучение заедно със съобщението за клетвената церемония. Акцентирането върху задължителността на клетвата ще остави в тях впечатление, че обучението също е важен елемент от статута им на заседатели.
- Предварително изпратете кратки образователни материали, които съдържат основната информация за това що е съдебен заседател и какви са неговите основни правомощия (виж **ПРИЛОЖЕНИЕ 1**).

Кой провежда обучението?

Оптималният екип, който следва да проведе обучението, се състои от следните лица:

- **Наказателен съдия;**

- **Съдебен администратор** или друг представител на администрацията на съда, който пряко отговаря за организацията на дейността на съдебните заседатели;
- **Представител на Главна дирекция „Охрана“ (ГДО);**

Наказателният съдия е водещата фигура в обучението на заседателите. Накратко той разяснява какво представлява правосъдната система в България, ролята на различните магистрати и системата от съдилища в страната, както и ролята на заседателите в наказателния процес. На следващо място, той пояснява някои базови понятия на наказателното материално и процесуално право, без които ефективната работа на съдебните заседатели би била немислима. Негова отговорност е и въвеждането на заседателите в основните етични принципи, на които трябва да се подчинява тяхното поведение, както в съда, така и извън него.

Административният секретар е другата важна фигура в обучителния процес. Той запознава съдебните заседатели с административния ред в съда. Дава информация за това към кого, кога и по какви въпроси могат да се обръщат заседателите, как се извинява невъзможност за участие по започващо и висящо дело и др.

Представителят на ГДО има по-скоро спомагателни функции и неговото присъствие не е необходимо през цялото време на обучението. Основната му задача е да обясни на съдебните заседатели какъв е режимът за достъп в съда, как се конвоират обвиняемите и други елементи от вътрешната сигурност в сградата на съда. Участието на ГДО в обучението преследва и една допълнителна цел, а именно запознаване на охраната на съда със заседателите, което е предпоставка за преодоляване на някои недоразумения в отношенията между двете страни, каквито се наблюдават в момента в някои съдилища.

ЧАСТ II: ЗАПОЗНАВАНЕ И ВДЪХНОВЯВАНЕ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

Лектор: Наказателен съдия

Продължителност: 20-30 минути

Въвеждаща част

При срещата с новите съдебни заседатели във Вашия съд подходете към тях като към хора, за които ролята на непрофесионални съдии, които ще решават съдби, е напълно нова и непозната. Възможно е част от тях да са избрани за втори, трети или дори четвърти мандат като съдебни заседатели. Те сигурно добре познават техническата страна на заседателските задължения. Сред избраните граждани ще има и такива, обаче, които стават съдебни заседатели за първи път. Те не само, че не знаят почти нищо за заседателската дейност, но и най-често нямат никаква представа за структурата на съда и за това как въобще работи правосъдната система в страната. Освен това, в повечето случаи както неопитните съдебни заседатели, така и тези с опит, имат нужда да разберат, че ефективността и качеството на първоинстанционния наказателен процес зависи и от тях, както и че в делата, в които участват, техните отговорности и задължения са почти напълно равностойни на тези на професионалните съдии.

Изложение

- Поздравете присъстващите с избора им за съдебни заседатели. Този жест на внимание ще ги зарадва и ще ги подготви да разберат важноста на новото им качество. През цялото време на тази начална част се опитвайте да акцентирате именно върху значимостта на фигурата на съдебния заседател.

- Представете себе си и другите обучители.
- Благодарете на участниците с.з., че са отделили от времето си, за да присъстват на обучението.
- Обърнете се към аудиторията с въпроса има ли и ако да – колко съдебни заседатели, които за втори и трети път ще изпълняват тази роля. Извинете се предварително на заседателите с опит, че може да им се наложи да чуят някои неща, които те вече знаят от собствения си опит, но отбележете, че в обучението със сигурност и те ще научат много нови важни за работата им неща.
- Опитайте да говорите, без да използвате прекалено много правна терминология.
- Помолете заседателите да поставят мобилните си телефони на безшумен режим и да се изслушват.
- Обяснете, че това е основополагащо обучение, което ще ги запознае с най-важните неща, които всеки съдебен заседател трябва да знае, за да може спокойно, уверено и на необходимата висота да изпълнява задълженията си.
- Представете накратко как ще протече обучението:
  - Модул за запознаване с административния ред в съда;
  - Модул за разясняване на основните права и задължения на съдебните заседатели;
  - Ситуационен тест за поведението на съдебните заседатели;
  - Модул за запознаване с основни понятия и принципи на наказателния процес;
  - Модул за запознаване с основни понятия и принципи на материалното наказателно право.

- Разяснете различните модули на обучението, както и кой ще ги представи.
- Обяснете, че цялото обучение ще се проведе в рамките на 4 астрономически часа, с една почивка.
- Представете на участниците предварително раздадените материали, ако предвиждате използването на такива.

Запознаване с правната уредба на института на съдебните заседатели

- Обяснете, че участието на съдебни заседатели в правораздаването има дълга историческа традиция в българската правна система. Представете на участниците действащите нормативни актове, които уреждат статута, правата и задълженията на съдебните заседатели.
- Представете накратко структурата и устройството на съдебната система в Република България, като се спрете на:
  - Географското и инстанционно разделение на съдилищата;
  - Смисъла от и механизма, по който действа триинстанционното производство;
  - Обяснете, че има три вида производства – административни, граждански и наказателни.
- Обяснете, че съдебните заседатели участват в първоинстанционните наказателни производства за тежки престъпления. Акцентируйте върху това, че те не само участват в тези производства, но са и задължителна част от състава. Акцентируйте върху последиците от това;
- Съдебни заседатели със специална подготовка участват и по дела за престъпления, които не са тежки, когато подсъдимите са непълнолетни лица.

- Съдебни заседатели участват и в производства, които не са пряко свързани с конкретни обвинения, а са по-скоро по обслужващи въпроси.
- Обяснете, че съществуването на института е заложено в Конституцията на Република България, което превръща с.з. в наистина неотменими и изключително важни участници в наказателното съдопроизводство.
- Пояснете, че основно значение за уредбата на дейността и правомощията на съдебните заседатели имат законите, които уреждат статута и работата на магистратите – т.е. ЗСВ и НПК.
- Пояснете, че по-подробен преглед на действащата нормативна база ще бъде направен, когато разглеждате отделните права, задължения и основни понятия по-късно по време на обучението.

Насочете съдебните заседатели към допълнителни източници на информация, които могат да им бъдат от полза при изпълнение на задълженията им, като:

- Интернет страницата на Вашия съд;
- Модула, посветен на съдебните заседатели, в сайта на Националния институт на правосъдието;
- Страницата [facebook.com/sadebenzasedatel](https://www.facebook.com/sadebenzasedatel)

- След като приключите с лекторската част от този модул, пуснете трите кратки филмчета, посветени на съдебните заседатели. Тяхната цел е именно да се покаже институтът в добра светлина и да се вдъхне на избраните заседатели увереност, самочувствие и чувство на отговорност пред съда и обществото.

ЧАСТ III: ЗАПОЗНАВАНЕ С АДМИНИСТРАТИВНИЯ РЕД В СЪДА

Лектори: Представител на администрацията на съда и служител на ГДО

Продължителност: 30 минути

Въвеждаща част

Преди да започнете с обучението по тази част, представете нейните цели, а именно да бъдат запознати съдебните заседатели с:

- Административния ред в съда;
- Начините, по които се осъществява комуникацията между заседателите и съда;
- Реда за достъп на заседателите в сградата на съда;
- Как се формира възнагражданието на съдебните заседатели и как се изплаща;

На съдебни заседатели, които са такива за пореден мандат, може да обърнете внимание, че вероятно с тази част са запознати добре. Помолете ги за търпение, защото обучението ще е в полза на техните колеги, а възможно е и те да научат нещо ново.

По преценка на лектора, може да им се каже, че след това обучение съдебните заседатели ще имат достатъчно познания, за да могат да изработят сами свои вътрешни правила за организация на работата и за поведение.

- Кратко посочете, че:
  - Съдебните заседатели са граждани, които носят обществен мандат. Избират се от съответния общински съвет и се одобряват от общото събрание на горестоящия съд на този, в който те са зачислени;
  - Длъжността „съдебен заседател“ не е професия, а е изява на граждански и обществен дълг;
  - Мандатът на съдебните заседатели е пет години;

- Встъпването в длъжност става след полагане на клетва пред Общото събрание на съдиите от съда. *(Предполага се, че заседателите, които участват в настоящото обучение, вече са положили клетва като такива);*
- Съдебните заседатели участват единствено в съставите, които разглеждат наказателни дела за тежки престъпления като първа инстанция;
- Всеки съдебен заседател може да участва в заседания най-много 60 дни в рамките на една календарна година, освен ако разглеждано от негов състав дело продължи и след този период;
- Няма минимален брой заседания, в които трябва да участва един съдебен заседател;

Тук е добре да споделите каква е реалната обстановка със заетостта на съдебните заседатели във вашия съд и от какво зависи техния подбор и участия по дела. Целта е да внушите в тях отговорно поведение в бъдещата им дейност.

Как съдебните заседател общуват със съда? Към кого, кога и по какви въпроси могат да се обръщат заседателите?

- Обяснете, че съдебните заседатели са напълно равнопоставени на професионалните магистрати в състава и като такива могат да имат отношения със съдебната администрация/въпроси към нея във връзка с дейността си по всяко време, когато имат нужда.
- Съдебните заседатели контактуват пряко със съдебния администратор или с административния секретар винаги, когато възникнат въпроси от административен характер, като например:
  - Какви документи трябва да представят в счетоводството;
  - Какъв е редът и кога могат да получат възнаграждението си;
  - За реда и пропускателния режим в Съдебната палата;

- За осигуряване на зала и технически средства на срещите на съвета на съдебните заседатели (в случаите, когато има избрани такива);
  - За съдействие за организация на срещи на съдебните заседатели с избраните съвети. Ако прецените, обяснете на съдебните заседатели ролята и функциите на съвета на съдебните заседатели.
- За всички въпроси по изпълнение на задълженията в съдебната зала, съдебните заседатели контактуват пряко със съдията-докладчик и със съдебния секретар, преди или след съдебното заседание.
  - За всички въпроси по призоваването на съдебните заседатели за съдебно заседание и по отношение на съдебните актове, постановени от съдебния състав, на който те са членове, заседателите контактуват със съдебните деловодители от наказателното деловодство в съответния съд.
  - Във връзка с изплащането на своите възнаграждения съдебните заседатели представят попълнените от съдебните секретари по делото и подписани от съдията по делото платежни ордери в касата на съда, ведно с изикуемите други документи (декларация за самоосигуряващо се лице, декларация за безработно лице, декларация за осигурено лице).

Как съдът контактува със съдебните заседатели?

Тук е важно да обясните каква е конкретната процедура за разпределение на съдебните заседатели по дела във Вашия съд, както и каква е наложилата се практика за тяхното призоваване.

Текстът по-долу е примерен:

- За делата, които се разглеждат със съдебни заседатели, разпределението на заседателите се извършва от определен съдебен служител (обикновено от деловодител).
- На заседателите се изпраща призовка, в която се посочва:
  - Видът на делото /наказателно дело от общ характер (НОХД) или частно наказателно дело (ЧНД) /;
  - Номер на делото;
  - Името на подсъдимия/мите;
  - Залата, датата и часът на съдебното заседание;
- Призовката се връчва от служебно лице – призовкар на адреса на съдебния заседател, посочен в заявлението му до Общинския съвет.
- Призоваването може да се извършва и по телефона от съдебния деловодител, след разпореждане на съдията-докладчик.
- Призоваването на съдебните заседатели се извършва веднага след насрочване на заседанието от съдията-докладчик.

Пропускателен режим и ред в сградата на съда.

Ако в обучението участва представител на Главна дирекция „Охрана”, то тук е моментът да го представите.

С участието на представител на ГДО в обучението на съдебните заседатели, колкото и ограничено да е то, се търси постигането на две допълнителни цели. От една страна служителят на ГДО, а чрез него и колегите му, ще придобият по-реална представа за съдебните заседатели като граждани, които се намират в съда, за да вършат отговорна работа и в много случаи са равнопоставени на съдиите. Това ще смекчи евентуално пренебрежителното и грубо отношение, за което свидетелстват съдебни заседатели в различни съдилища. От друга страна, съдебните заседатели ще бъдат уважавани от самото начало от реда и правилата, които важат

в съда. Това ще изгради в тях психологическата нагласа, че ставайки съдебни заседатели, те вече са част от сериозна система, в която правата и задълженията са строго разпределени.

В случай, че сте преценили, че представител на ГД „Охрана“ няма да участва в обучението, следва тази част да бъде представена от лектора – съдебен служител.

- Разкажете на заседателите за охраната на съда и нейните функции.
- Разяснете правилата за поведение при влизане в сградата на съда (идентификация, преминаване през скенер, проверка на лични вещи и т.н.).
- Ако прецените, че е важно заседателите да знаят това, споделете някои от вътрешните правила за конвоиране на подсъдимите лица в сградата на съда.
- Обяснете каква е практиката във Вашия съд по отношение издаването на служебни карти на съдебните заседатели.

Как се „извинява“ невъзможност за участие на заседател по започващо дело, както и по такова, което вече е започнало?

- Обяснете, че в случаите, в които съдебният заседател е възпрепятстван да участва в разглеждане на дела за дълъг период от време по различни причини (например дългосрочно служебно отсъствие от града или страната; дългосрочно лечение; лични причини и т.н), той трябва да уведоми писмено председателя на съда, за тази своя невъзможност.
- Акцентируйте върху това, че по този начин съдебният заседател ще бъде изключен от разпределението по делата само за посочения от него период. В противен случай възможно е съдебният заседател да бъде изключен въобще при разпределение на бъдещи дела.

- За случаите, в които делото вече е насрочено/започнало, но по уважителни причини съдебен заседател не може да присъства на посочената дата, делото трябва да бъде отложено за друга дата.
- Подчертайте нуждата от отговорно отношение на заседателите, особено що се отнася до вече започнали дела.
- Разяснете, че съгласно процесуалния закон, делото трябва да се разглежда от един и същ съдебен състав от започването до завършването му. Това означава, че съдебните заседатели на практика не могат да отсъстват от заседанието, освен по наистина уважителни причини. В случаите, когато такива причини са налице, делото се отлага за друга дата.

Основни правила за поведение на съдебните заседатели и препоръки за техния външен вид при участието им в съдебно заседание.

- Обяснете какви правила за поведение са се наложили в практиката във вашия съд във връзка с поведението и външния вид на заседателите. Задължително се спрете на следното:
  - Съдебните заседатели трябва да се явяват винаги навреме за съдебните заседания, в които участват, облечени в представително облекло;
  - При влизане в съдебната зала заседателите следва да изключат своите мобилни телефони;
  - Съдебните заседатели са длъжни да освободят деня, в който имат насрочено дело, от други задължения, тъй като никой не може предварително да знае колко дълго ще продължи делото;
  - Съдебният заседател не може да напуска заседанието преди председателят на състава да е обявил почивка. В случай, че съдебният заседател има наистина неотложна нужда да напусне заседанието, той следва да обясни това на председателя на състава и да поиска от него да обяви почивка.

- Недопустимо е съдебен заседател да напуска залата поради лични ангажименти преди края на съдебното заседание.
- Обяснете на заседателите как могат да се ориентират най-бързо за това как да стигнат до залата, в която се гледа делото.
- Акцентируйте на това, че заседателите имат право да се запознаят с всички материали по делото. Обяснете как и къде може да стане това.

Как се осъществява заплащането на съдебните заседатели?

- Опишете как се формира възнаграждението (1/22 част на ден от половината основна заплата на районен, респективно окръжен съдия). Бъдете конкретни и дайте пример.
- Обяснете колко е почасовото възнаграждение във Вашия съд и как се определя колко време е продължило едно заседание.
- След приключване на съдебното заседание, заседателите получават от съдебния секретар разходен касов ордер (РКО), подписан от съдията и съдебния секретар, в който са отразени продължителността на съдебното заседание (например 1 час или 1 час и 30 мин.) и размерът на възнаграждението.
- Съдебният заседател представя РКО в касата на съда.
- В зависимост от това дали съдебният заседател е работещ, самоосигуряващ или е пенсионер се изчислява и изплаща съответното възнаграждение и осигуровки.
- Върху възнаграждението се начисляват и внасят осигуровки само за здравно и пенсионно осигуряване и ДОД. Личните вноски са за сметка на осигурения.

- След изтичане на календарната година съдебните заседатели получават бележки за доходите си, които следва да декларират с данъчни декларации пред НАП.

Насочете вниманието на участниците към образците на РКО, сметка за изплатени суми и декларация, намиращи се в раздадените им материали.

Предсрочно освобождаване на съдебен заседател

- Обяснете, че съдебните заседатели могат да бъдат освободени от правомощията си преди изтичане на 5 годишния мандат, както по тяхна воля, така и като санкция. Във всички случаи освобождаване на съдебните заседатели се извършва от Общото събрание на съдиите от съда, който го е избрал за такъв (например, заседател в Окръжен съд се освобождава от съдиите на Апелативен съд).
- Заседателите се освобождават в следните случаи:
  - Когато здравословно им състояние не позволява да изпълняват задълженията си;
  - При трайна невъзможност да изпълняват задълженията си на съдебни заседатели (при болест или служебна ангажираност);
  - При поставяне под запрещение;
  - При постановяване на присъда за умишлено престъпление от общ характер;
  - Когато системно не изпълняват задълженията си на заседатели или извършват действия, с които уронват престижа на съдебната власт или създават впечатление в обществото, че нямат моралните качества да бъдат съдебни заседатели.
- Във всеки случай, когато заседателят иска да бъде освободен от правомощията си, той следва да подаде заявление до Председателя на съда, в който е съдебен заседател;

- Съдебните заседатели трябва да знаят, че в определени случаи при неизпълнение на задълженията си могат да им бъдат налагани санкции. Такива санкции могат да бъдат наложени при:
  - Тежко нарушение на задълженията или системно неизпълнение на задълженията (освобождават се предсрочно).
  - Извършване на действия, с които се уронва престижът на съдебната власт (освобождават се предсрочно).
- За неизпълнение на задълженията на съдебния заседател може да бъде наложена и глоба от 50 до 500 лв.

След приключване на тази лекционна част дайте възможност участниците да зададат въпроси.

След това обявете почивка.

ЧАСТ IV: ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ. ЕТИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА ЗАСЕДАТЕЛЯ.

Лектор: Наказателен съдия

Продължителност: 55 минути

Въвеждаща част

- След края на почивката раздайте на съдебните заседатели предварително подготвените тестове (**ПРИЛОЖЕНИЕ 3**)
- Обяснете им, че преди да продължите с лекционната част, ще трябва да направят кратък ситуационен тест. Тестът се състои от 11 въпроса, като на всеки въпрос има четири или пет отговора. Помолете заседателите да направят теста в рамките на 10-15 минути, следвайки своята интуиция и житейски опит.

- След 15 минути обявете края на теста. След това обяснете, че ще се спрете подробно на всеки въпрос, като ще дадете кратки разяснения за начина, по-който е препоръчително да реагират заседателите във всяка от посочените в теста ситуации и защо.

Изложение

I. В съдебната зала сте. Тече изслушването на свидетели. Обаче Ви се натрапва един въпрос, който убягва на съдията. Какво правите?

А: Задавате въпроса си пряко към свидетеля, който говори.

Б: Питате съдията дали може да зададете въпроса.

В: Задавате въпроса си към съдията.

Г: Нищо не правите и оставяте въпроса си за след това, когато сте насаме със съдията и другия заседател.

Разяснете следното:

- Съдебните заседатели са равнопоставени участници в съдебния състав, разглеждащ наказателни дела. **Като такива те имат правото да поставят въпроси към свидетелите и вещите лица, които се разпитват в конкретното съдебно заседание по делото.** Обяснете на участниците това право, като подчертаете, че задаването на въпросите може да става само чрез председателя на съдебния състав, а по преценка на последния – и лично от съдебния заседател.

Затова препоръчителният отговор на този въпрос е „Б: Питате съдията дали може да зададете въпроса.“

- Разяснете на участниците в обучението, че за целта на задаване на техни въпроси, те трябва да изчакат всички страни да зададат въпросите си и, когато дойде редът на съдебния състав, да представят пред председателя на състава въпроса си, без това да бъде чуто от страните и участниците. Ако председателят на състава смята, че въпросът не следва да бъде поставян, крайното решение трябва да бъде на всички членове на състава. Тук посочете, че понякога въпросът би могъл да издава предубеденост на съответния заседател,

поради което не следва да се поставя, дори да има връзка с изясняване на обективната истина по делото.

- **Обяснете също, че заседателите имат право да предлагат събиране на нови доказателства**, когато смятат, че те ще допринесат за правилното решаване на делото – това трябва да се прави в тайно съвещание с останалите членове на състава на съда и се одобрява от мнозинството.

II. По време на съдебното следствие не разбирате някое искане на подсъдимия или защитника му. Питате съдията да Ви разясни искането, но съдията Ви отговаря, че въпросът Ви не е важен. Какво правите?

А: Замълчавате си.

Б: Питате директно страната да Ви разясни искането си.

В: Настоявате за обяснение от самия съдия.

Г: Консултирате се с другия заседател след края на съдебното заседание.

Д: Питате прокурора, той със сигурност познава правото по-добре от Вас и ще може да Ви отговори.

- **Смисълът на този въпрос е да запознае участниците с правото им да изискват и получават от съдията разяснения във връзка с приложението на материалния и процесуалния закон.**

- Обяснете на съдебните заседатели, че по замисъл те не са професионални юристи и точно в това е смисълът от участието им в процеса като представители на обществото. Посочете обаче, че в хода на наказателното производство има множество ситуации, в които те трябва да вземат решения въз основа на специфични правни норми, чието съдържание не е задължително да разбират. Това важи основно за съставомерните елементи на отделните състави на престъпленията в Особената част на НК и за правилата за анализ и оценка на доказателствата (напр. изключването на писмени доказателствени средства от доказателствената съвкупност). **Затова и съдията-докладчик следва да им обясни по достъпен начин смисъла на съответната правна норма, както по своя инициатива, така и когато му бъде поставен въпрос.**

Ето защо и препоръчителният отговор на този въпрос е „**В: Настоявате за обяснение от самия съдия.**”

- Обяснете на съдебните заседатели, че от тях не се очаква да са запознати с правото, а напротив – задаването на въпроси, когато не разбират нещо, не е укоримо или проява на неизпълнение на задълженията им като съдебни заседател. Напротив, това е отговорният избор – да положат усилие да разберат необходимото, за да вземат след това информирано решение. Подчертайте, че това трябва да става по определения начин, без да се нарушава редът в съдебната зала и да се пречи на заседанието.

III. Имали сте време да се запознаете предварително с делото, което предстои да разглеждате и това е била добра случайност. Оказва се, че делото е за кражба с взлом, жертва на която е станал Ваш добър приятел. Какво правите?

А: Това наистина е рядък шанс – доколкото зависи от Вас, бандитът ще получи заслуженото си.

Б: Обещавате си да сте безпристрастен по делото, въпреки че пострадал от престъплението е Ваш приятел.

В: Преди започването на заседанието казвате на съдията, че познавате потърпевшия от престъплението и е Ваш приятел.

Г: Решавате да не участвате по делото и си правите отвод в заседанието пред страните, защото това трябва да е само Ваша преценка.

Във връзка с този въпрос може да разясните две неща:

- **Правото на заседателите да се запознаят предварително с материалите по делото, по което са разпределени да участват.**
- Това може да става по различен начин с оглед на организацията в конкретния съд:
  - Чрез посещение на деловодството и прочитането му там или в определено за целта помещение;
  - Чрез предаването му от съдебния секретар или съдията-докладчик за четене – в последните три дни преди съдебното заседание, тъй като преди това трябва да е на разположение на страните;

- Ограничението съдебните заседатели да не участват в разглеждането на дела, от изхода на които може да се окажат заинтересовани по някакъв начин.
- Обяснете на участниците, че според чл. 29, а. 1 от НПК, когато някой член на състава има основание за отвод, е длъжен да го направи веднага. По основателността на отвода се произнася целият съдебен състав след тайно съвещание.
- Това създава за заседателите задължение да уведомят председателя на съдебния състав, веднага щом установят, че имат отношения с някоя от страните по делото, които биха могли да доведат до липса на безпристрастност и обективност у тях и съответно да поискат да им бъде направен отвод от съдебния състав.

Затова и препоръчителният отговор на този въпрос е „**В: Преди започването на заседанието казвате на съдията, че познавате потърпевшия от престъплението и е Ваш приятел**“. По този начин съдията ще може да докладва причината за наличие на основание за отвод, да вземе становището на страните, а съответно след това заедно съставът да реши, дали трябва да се направи отвод/приеме самоотвод, ако заседателят го заяви.

IV. Определен сте за заседател по дадено дело. Знаете датата и часа му. Два дни преди делото, обаче, разбирате от работодателя си, че той няма да толерира Вашето отсъствие точно по това време. Какво правите?

А: Въпреки това отивате на делото, тъй като това е Ваш граждански дълг и работодателят Ви е длъжен да Ви освобождава за всяко заседание (чл. 157, ал. 1, т. 5 от Кодекса на труда).

Б: Обаждайте се на съдията, че няма да можете да присъствате на делото.

В: Обаждайте се на съдебния администратор/секретар и обяснявате ситуацията.

Г: Нищо не правите, тъй като се надявате, че все пак в последния момент нещата в работата Ви ще се подредят и ще можете да отидете на делото.

Д. Не отивате на заседанието, без да уведомявате никого от съда, защото иначе може да изгубите работата си.

Какво може да се разясни с този въпрос:

- **Правото на съдебните заседатели на отпуск за участие в съдебно заседание и задължението им да се явяват на всяко заседание за цялата продължителност на дело, чието разглеждане е започнало с тяхното участие.**
- На това тяхно право отговаря задължението на работодателя им да ги освободи от работа, без да може да преценява кое трябва да е приоритетно за работника/служителя му.
- **Задължението на съдебните заседатели да участват в съдебното заседание от началото до края му,** независимо от неговата продължителност. Обяснете им, че заради това свое задължение те трябва да освободят деня си от други ангажименти, а когато имат неотложни такива, основно от лично естество, да уведомят своевременно председателя на съдебния състав и той да вземе обосновано решение за продължителността на конкретното заседание.
- Поставете акцент и върху **задължението на заседателите да участват през цялото разглеждане на делото – от началото на съдебното следствие до приключването му с присъда и евентуално решаването на допълнителни въпроси във връзка с присъдата.** Акцентируйте на принципите за неизменност и непосредственост на състава, както и на евентуалната необходимост при промяна на персоналния субстрат на състава, събирането на доказателствата да започне отначало, в противен случай присъдата ще бъде отменена от въззивната инстанция. Обяснете, че това поставя в опасност разглеждането на делото, като дадете пример, че евентуалният им отказ да продължат участието си в разглеждането на делото им води до затруднения за всички участници, загуба на спомени у свидетелите и други негативни последици.

Тук в зависимост от практиката във Вашия съд всеки от отговорите „А: Въпреки това отивате на делото, тъй като това е Ваш граждански дълг и работодателят Ви е длъжен да Ви освобождава за всяко заседание”, „Б: Обаждате се на съдията, че няма да можете да присъствате на делото”

или „В: Обаждате се на съдебния администратор/секретар, и обяснявате ситуацията” може да бъде препоръчителен.

- Независимо от приетото правило за поведение, при коментара на отговорите на този въпрос във всички случаи наблегнете на това, че е недопустимо съдебен заседател да не се яви в насрочено заседание, без да уведоми никого от съда и да има уважителни причини за това.

V. Прочел сте делото и още в началото сте наясно, че подсъдимият е извършил престъплението, за което го съдите. В един момент виждате колко нагли са лъжите му. Какво правите?

А: Прекъсвайте го и му казвайте да спре да лъже, защото всичко е ясно.

Б: Нищо не правите.

В: Казвате това, което мислите, на съдията.

Г: Правите си отвод.

- **Във връзка с този въпрос разяснете правото и задължението на заседателите да формират становището си по въпросите, които се решават, само въз основа на закона и доказателствата по делото,** без да се позовават на субективните си усещания и представи, личния си опит в подобни случаи, нито на общественото мнение и очаквания.
- Наблегнете на обществените очаквания и разяснете, че те не са източник на доказателства или право и никой член на съдебния състав не може да се съобразява с друго, освен с доказателствата и закона.
- Акцентируйте на това, че всеки въпрос или бележка на заседателя може да издава предубеденост и да се използва като повод за искане на отвод. В такива случаи този въпрос или бележка не бива да се поставя, дори да има връзка с изясняване на обективната истина по делото.
- Обяснете, че като член на съдебния състав, заседателят трябва да бъде по-устойчив на емоции и външни влияния спрямо хората в обичайни житейски ситуации

Препоръчителният отговор на този въпрос е В: Казвате това, което мислите, на съдията.

- Разяснете, че и ако след разговор със съдията, съдебният заседател смята, че няма да е обективен, той следва да поиска да бъде отведен от състава. Но е важно да се знае, че подобни лични емоционални реакции не бива да стават повод за съдебния заседател да се отклонява от изпълнение на задълженията му по дела, които са му неприятни. Личното предубеждение трябва да се основава на нещо обективно, а не на това, че заседателят се дразни на крадци или изнасилвачи напр. и мисли, че всички подсъдими са виновни.

VI. В почивката на делото към Вас се приближава адвокатът на частния обвинител и Ви моли да му разясните нещо от делото, което той не може да разбере. Какво правите?

A: Отказвате да говорите с него.

B: Съгласявате се, но правите уговорката, че и Вие не сте много сигурен за тази част, която го интересува.

V: Разяснявате му това, което не разбира.

G: Казвате на съдията.

- **Този въпрос запознава съдебните заседатели със задължението им да не дават съвети и разяснения на нито една от страните по делото.**
- Разяснете на участниците в обучението, че те, като съдебни заседатели, могат да бъдат изкушени да помогнат на страната, на която човешки симпатизират. Дайте им за пример, че това може да не бъде провокирано непременно директно, а ловко, от опитни професионални участници, като прокурор или адвокат на страна. Затова трябва особено да се заостри тяхното внимание върху факта, че всеки такъв разговор би следвало да е абсолютно немислим.

При това положение препоръчителният отговор на този въпрос е „**A: Отказвате да говорите с него**“.

VII. След приключването на пренията между страните и последната дума на подсъдимия, Вие, заедно с другия съдебен заседател и съдията се събирате на тайното съвещание. За Ваша изненада обаче съдията и другия съдебен заседател не мислят като вас по отношение вината на подсъдимия. Какво правите?

A: Държите на своето мнение и се опитвате да убедите в него както съдията, така и другия заседател. След като изслушате техните аргументи, допускате, че е възможно да промените мнението си.

Б: Какво пък – все пак нямате знанията и опита на съдията, така че той със сигурност е прав.

В: Съгласявате се със съдията, въпреки че вътрешното Ви убеждение си остава различно.

Г. Съгласявате се със съдията, защото нямате право да му противоречите.

- **Този въпрос цели да запознае и убеди съдебните заседатели в правото им да имат и защитават особено мнение по всички въпроси, в чието решаване участват.**

- Обяснете че това означава заседателите да могат да бъдат на различно становище от мнозинството на съдебния състав. Допълнете, че това право изисква от тях да са готови да мотивират особеното си мнение пред страните – устно в съдебното заседание или писмено като част от съответния акт, според естеството на въпроса, подлежащ на решаване. Особено обърнете внимание, че заседателите не са длъжни да споделят на всяка цена нито мнението на съдията, нито това на повечето членове на състава.

Препоръчителният отговор на този въпрос е „А: Държите на своето мнение и се опитвате да убедите в него както съдията, така и другия заседател. След като изслушате техните аргументи, допускате, че е възможно да промените мнението си”.

VIII. Вие сте съдебен заседател по дело, в което подсъдим е широко известна личност във Вашия град. Медиите разпространяват противоречива информация за извършеното деяние и изказват становища дали лицето е виновен или невинно. Според Вас именно този човек е извършил престъплението. Ваш приятел узнава, че Вие сте съдебен заседател по това дело и Ви пита как върви делото и дали известният човек ще бъде осъден? Делото все още не е приключило. Как отговаряте Вие?

А. Споделяте истината, че според Вас този човек е виновен и трябва да бъде осъден.

Б. Споделяте истината, че според Вас този човек е виновен, но тъй като делото все още не е приключило, не може да се определи дали ще бъде осъден.

В. Казвате на Вашия приятел, че не Ви е позволено да коментирате висящо дело и не отговаряте на въпроса му.

Г. Споделяте със съдията случката.

- **Този въпрос има за цел да запознае съдебните заседатели с тяхното право и задължение да формират становището си по въпросите,**

които се решават, само въз основа на закона и доказателствата по делото. Когато коментирате този въпрос, обяснете на участниците, че при формиране на своето становище, те не могат да се позовават на субективните си усещания и представи, личния си опит в подобни случаи, нито на общественото мнение и очаквания. Изрично обяснете, че публикации в медиите не са доказателства и не следва да оказват влияние върху съдебния състав.

- **На следващо място, тук е моментът да обясните на съдебните заседатели, че те имат задължение да не обсъждат с нито едно трето лице въпросите, които следва да се решават само от състава на съда.** Това включва доказателствата по делото и случилото се в хода на тайното съвещание по делото. Подчертайте, че тези въпроси и разговорите между съдията и съдебните заседатели по тях са поверителни и не следва да се разказват и дискутират със страните по делото или с близки, познати и членове на семейството.

Препоръчителният отговор на този въпрос е „В: Казвате на Вашия приятел, че не Ви е позволено да коментирате висящо дело и не отговаряте на въпроса му”.

IX. Вие сте съдебен заседател по дадено дело. В хода на делото разбирате, че свидетел е полицай, срещу когото Вие лично сте подавал/а жалба за недопустими действия срещу Вас. Как ще се отнесете към него в хода на делото?

А. Знаете, че не е добър човек и най-вероятно не казва истината;

Б. Подозирате, че използва властта си за влияние върху другите участници в делото. Едновременно с това се притеснявате, да не Ви се случи нещо заради жалбата, която сте подал/а срещу него. За това не споделяте с никого притесненията си и приемате казаното за истина;

В. Сравнявате показанията му с казаното от другите свидетели и с другите доказателства и така преценявате дали казва истината;

Г. Няма значение, че сте подавал/а жалба срещу него. Той е полицай и е длъжен да казва истината.

Д. Правите си отвод.

- Тук отново припомнете задължението на съдебните заседатели да уведомят председателя на съдебния състав, веднага щом установят, че имат или са имали отношения с някоя от страните по делото, които

биха могли да доведат до липса на безпристрастност и обективност у тях и съответно да поискат да им бъде направен отвод от съдебния състав (виж разискванията при Въпрос №3).

- Този въпрос още веднъж ще насочи вниманието на съдебните заседатели към източниците на информация (доказателствата), върху които те могат и са длъжни да формират становището си.
- Тук е мястото, където можете да поговорите за субективните усещания, които могат да повлияят върху заседателите и за които те трябва да бъдат особено внимателни. Дайте пример, че освен позитивни субективни усещания като лична симпатия, това могат да бъдат и негативни субективни усещания като чувството на страх от бъдеща заплаха за личността на заседателя или негови близки.
- Подчертайте още веднъж, че това са само и единствено законът и доказателствата по делото, без позоваване на субективни си усещания.

Затова препоръчителният отговор е „**В: Сравнявате показанията му с казаното от другите свидетели и с другите доказателства и така преценявате дали казва истината**”.

Х. Вие сте съдебен заседател по едно дело. Как преценявате дали подсъдимият е извършил престъплението, в което е обвинен?

А. Щом прокуратурата го е завела на съд, значи не може да не е виновен.

Б. Съобразявам се с мнението на съдията.

В. Ако доказателствата показват, че той е извършил престъплението, приемам, че е виновен.

Г. По държанието в съдебната зала и по миналото му.

- Този въпрос отново показва на съдебните заседатели, че трябва да формират становището си по въпросите, които се решават, само въз основа на закона и доказателствата по делото.

Препоръчителният отговор е „**В: Ако доказателствата показват, че той е извършил престъплението, приемам, че е виновен**”.

XI. След като окончателно е приключило наказателно дело, в което Вие сте участвали като съдебен заседател, в коридорите на съда Ви среща единият от адвокатите по делото. Започва разговор с Вас и Ви пита какво сте обсъждали с другите членове на състава, докато сте се съвещавали за присъдата. Как ще постъпите?

А. Ще му разкажете - делото е приключило и това вече няма да попречи на никого.

Б. Ще кажете само най-важното – така ще проличи, че сте разбрали същината на делото и адвокатът ще разбере, че Вие с право сте избран за тази отговорна позиция.

В. Ще откажете да участвате в такъв разговор, защото не е редно никой да разбира това, все пак съвещанието се нарича „тайно“.

Г. Ще му обясните, че трябва да пита направо съдията.

- **Този въпрос насочва вниманието на съдебните заседатели към границите на споделяне на информация по делата, в чието разглеждане участват. По-конкретно той акцентира върху тайната на съвещанието.**
- При коментара на този въпрос подчертайте, че тайната на съвещанието обвързва съдебните заседатели дори и след окончателното приключване на делото.
- **Освен това споменете на заседателите за задължението им да избягват публични контакти (особено в сградата на съда и непосредствено преди заседание), които недвусмислено сочат наличие на близки приятелски отношения с лица, които са страни по делата, в които заседателите участват – за да не остава съмнение в тяхната безпристрастност.**

Препоръчителният отговор тук е „В: Ще откажете да участвате в такъв разговор, защото не е редно никой да разбира това, все пак съвещанието се нарича „тайно“.

С оглед на ограниченото време на обучението обективно е невъзможно всички права и задължения да бъдат предадени чрез ограничения брой примерни казуси, засегнати в теста. Така че извън въпросите на теста акцентирайте още върху следните права и задължения на заседателите:

- Право **да си водят бележки** във връзка с конкретни въпроси и доказателства по делото, без да ги предоставят на лица, различни от членовете на състава;
- Право и задължение **да участват в решаването на всички въпроси, които според Наказателно-процесуалния кодекс се решават от състава на съда.**
  - **привличането на запасни съдии и съдебни заседатели**, ако са налице законовите предпоставки за това и съдията-докладчик не е привлякъл такива при насрочване на делото. Това се прави по дела, които са особено важни от гледна точка на обществен интерес и се очаква да продължат много дълго време, в което може всякаква житейска ситуация да обуслови невъзможност на някои от членовете на състава да продължат участието си в разглеждането на делото;
  - **разглеждането на делото извън сградата на съда и при закрити врати**, ако съдията-докладчик не е взел такова решение с насрочването на делото;
  - **участието на подсъдимия в съдебното заседание по дела, по които това по правило не е задължително** /ако предвиденото наказание е лишаване от свобода до 5 години или по-леко по вид/, освен ако съдията-докладчик не е взел такова решение;
  - **разглеждането на делото без участието на подсъдимия**, когато принципно той задължително трябва да участва и са налице законовите предпоставки за задочно производство спрямо него;
  - **въпросите за изменение на мярката за неотклонение и мерките за процесуална принуда**, щом делото е насрочено за разглеждане от съдията-докладчик;
  - **назначаването на служебен защитник на подсъдимия и повереник на частния обвинител и гражданския ищец;**
  - **даване ход на делото;**
  - **конституирането на страни;**
  - **исканията за отводи;**
  - **възраженията срещу разпитите на някои свидетели;**
  - **исканията по реда на съдебното следствие;**
  - **исканията за събиране на доказателства;**
  - **налагането на глоби на неявилите се лица**, когато те стават единствена причина за отлагане на делото и на свидетелите, които не се явяват, въпреки че са редовно призовани;

- прочитането на показанията на свидетел и обясненията на подсъдим, дадени в досъдебното производство;
- извършването на оглед;
- допускане на изменение на обвинението;
- прекратяване на съдебното и наказателното производство, както и неговото спиране, когато основанията за това възникват след насрочване на делото за разглеждане в съдебно заседание;
- възобновяване на съдебното следствие в хода на съдебните прения, при последната дума на подсъдимия и в хода на тайното съвещание за постановяване на присъдата;
- всички въпроси, свързани със съдържанието на присъдата – по фактите, доказателствата, правото, наказанието, изтърпяването му, привеждане в изпълнение на предходни наказания, групиране на наказания, граждански иск, разноски, веществени доказателства, мерки за неотклонение и мерки за процесуална принуда;
- поправките в протокола от съдебното заседание, когато председателят на съдебния състав е отказал това по молба на някоя от страните.

Според времето, с което разполагате и интереса на участниците в обучението, преценете дали да изброите всички въпроси или да обърнете внимание само на най-важните от тях. От значение е обаче, съдебните заседатели да осмислят кои са ситуацияите, в които от тях се изисква задължително участие, така че да могат да проявяват инициатива и сами да следят за спазването на закона.

- Право да получат възнаграждение за участието си в съдебно заседание през съответния ден – то се определя почасово и размерът му е свързан с този на минималната работна заплата за съдийска длъжност, поради което варира във времето. Конкретният размер се определя от председателя на съдебния състав, част от който са били, и се вписва в разходен касов ордер.
- Задължение да се явяват своевременно за насрочените съдебни заседания в прилично официално облекло.

- Задължение в социалния и обществения си живот да се държат достойно, порядъчно и съобразно правилата – за да не накърняват доброто име на занятието си и да градят уважение към правосъдието у всички членове на обществото.
- Задължение да не показват предпочитания или неодобрение към участници в процеса, основани на техните пол, раса, етнос, религия, сексуална ориентация, възраст, образование и други.

Ако имате възможност, раздайте на съдебните заседатели предварително разпечатаните права и задължения, за които става дума в тази част в **ПРИЛОЖЕНИЕ 2.**

ЧАСТ V: ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И ПРИНЦИПИ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Лектор: Наказателен съдия

Продължителност: 20-30 минути

Въвеждаща част:

Безспорно е, че съгласно философията на закона съдебните заседатели не трябва да са юристи, а следва, при решаването на наказателните дела, да изразяват гласа на гражданите чрез своя разнообразен професионален и социален опит. Все пак с оглед на техните пълномощия, които са приравнени почти напълно на съдийските по делата, в които участват, от съществено значение е заседателите да познават някои основни принципни положения на правото и процеса според НК и НПК.

Изложение

- Наказателните дела в РБ се разглеждат по правило от три съдебни инстанции.
- Съдебните заседатели участват в разглеждането на наказателни дела само от първата съдебна инстанция, когато това е изрично предвидено в НПК. Преценката дали трябва в състава да се включат и заседатели, е предоставена на съдията-докладчик.
- Наказателните дела се разглеждат на първа съдебна инстанция от районните и от окръжните съдилища според вида на престъпленията, за които са образувани. По-тежките престъпления се разглеждат от окръжните съдилища, а по-леките – от районните.
- В районните съдилища съдебните състави се състоят от един съдия и двама съдебни заседатели, а в окръжните – от един съдия и двама съдебни заседатели или от двама съдии и трима съдебни заседатели.
- Наказателните дела от общ характер се образуват по внесен в съда обвинителен акт от прокуратурата и след проведено досъдебно производство, в хода на което се събират доказателства. С обвинителния акт се повдига обвинение пред съда срещу определени лица и се очертава предметът на делото.
- Председателят на съда образува делото и определя съдия-докладчик чрез софтуерна система за случаен избор. Преди насрочване на делото в открито съдебно заседание всички въпроси, които НПК предвижда да се решават във връзка с движението му, се решават еднолично от съдията-докладчик.
- Съдията-докладчик е съдията, на когото е разпределено делото. Той трябва да разясни на останалите членове на съдебния състав фактите по делото, ако това е необходимо. Той трябва да изготви присъдата и мотивите към нея. Съдебният състав се състои от един или двама съдии и, съответно – двама или трима съдебни

заседатели. Това зависи от конкретното обвинение срещу подсъдимия по делото. В случаите, когато в състава има двама съдии, председател на съдебния състав е по-старшият измежду съдиите, които участват в него. Той може да е и съдия-докладчик. Това зависи от конкретното обвинение срещу подсъдимия по делото.

- По правило наказателните дела се разглеждат в открити съдебни заседания, в които участват всички страни и могат да присъстват като публика неограничен кръг лица. Само в изрично предвидени в НПК случаи е възможно въпроси, свързани с делото, да се решават в закрито заседание – без участие на страните и публика.
- Когато съдията-докладчик насрочи делото за разглеждане в съдебно заседание, в него задължително участва прокурорът. Възможно е при определени условия, предвидени в закона, делото да се разглежда без участието на подсъдим и/или негов защитник. Пострадалият според обвинителния акт трябва сам да прецени дали иска да участва в делото като страна (частен обвинител и/или граждански ищец), или само да бъде разпитан като свидетел. Съдът дължи предварително да му разясни това право.
- Делото може да се разглежда пред съда, само ако са спазени всички изисквания на закона относно това кои лица трябва да присъстват на заседанието. В противен случай разглеждането му се отлага за друга дата.
- В съдебния състав могат да участват само съдии и съдебни заседатели, които нямат каквито и да било лични отношения с някоя от страните и които не са имали повод преди да заявяват своята преценка по въпросите, които подлежат на обсъждане и решаване в делото. Само така те няма да имат никакъв личен интерес от начина, по който ще приключи делото и страните няма да имат съмнения, че вече са формирали решение по делото. В противен случай членът на състава трябва да бъде отведен от разглеждане на делото.

- В хода на делото съдебният състав събира доказателства по искане на страните и по своя инициатива, като е длъжен да изчерпи всички възможности да се установи какво в действителност се е случило, за да се стигне до образуване на делото. Доказателствата, които са събрани в досъдебното производство, не могат директно да се използват от съда – свидетелите се разпитват отново и непосредствено пред съдебния състав и страните, писмените документи и веществените доказателства се представят в съдебното заседание и се приемат от съда като доказателства. По изключение показания на свидетели или обяснения на подсъдим от досъдебното производство могат да бъдат прочетени при наличието на определени законови предпоставки и едва тогава съдът може да основава присъдата си на тях.
- Всички страни имат право да се запознаят с материалите по делото, да участват в съдебните заседания, да представят доказателства и да отправят искания към съда. В съдебното дело прокурорът е равнопоставен на адвокатите, подсъдимия, частния обвинител и гражданския ищец и не се ползва от никакви привилегии, независимо от това, че само той от страните е магистрат. Няма нито една законова хипотеза, при която на неговите изявления да се придава по-голяма тежест от тези на адвокатите.
- Обвинителният акт не е доказателство за вината на определено лице, а представлява твърдението на прокурора за това какво престъпление е извършил подсъдимият. Фактът, че е внесен обвинителен акт срещу някого не означава, че той е извършил престъплението, а само, че прокуратурата смята това.
- Прокуратурата дължи да докаже във всяко съмнение, че подсъдимият е извършил престъплението, за което е обвинен, с всички позволени от закона доказателства и доказателствени средства.

- Подсъдимият не дължи да доказва, че е невинен, не дължи да дава обяснения, нито да съдейства на съда и това не може да се тълкува в негова вреда. Ако подсъдимият успее чрез доказателствата, които представя пред съда, да внесе разумно съмнение в обосноваването на обвинителната теза на прокуратурата, той трябва да бъде оправдан.
- Съдът може да събира само доказателства, които са допустими според разпоредбите на НПК. Съдията-докладчик дължи да разясни на заседателите какви са доказателствените правила в закона.
- В хода на съдебното заседание не всички въпроси се решават от целия съдебен състав. Председателят на съдебния състав ръководи заседанието – той определя коя от страните в какъв ред и по какви въпроси да се изказва. Той може да налага и глоби за нарушаване на реда в залата. Нито едно лице в съдебното заседание не може да говори, без да получи разрешението на председателя на състава, включително и членовете на съдебния състав.
- Всички въпроси, които се решават от съдебния състав, трябва да бъдат обсъдени от неговите членове в тайно съвещание – без да има възможност някое трето лице да чуе обсъждането. Редът на изказванията започва от най-младшия член на състава и приключва с председателя му. Всички членове имат равен глас и съдията няма право да изисква от заседателите да възприемат неговата позиция по въпроса. Той е длъжен само да обясни на заседателите закона.
- Всеки член на състава трябва да формира мнението си само въз основа на закона и доказателствата по делото. Не могат да се използват доказателства, които не са събрани в хода на делото, нито да се отдава значение на общественото мнение или медийни публикации, касаещи делото.
- Наказателните дела трябва да се решават от един и същи съдебен състав от момента, в който се даде ход на съдебното следствие,

прочете се обвинителният акт и се даде думата на подсъдимия, до момента на постановяването на присъдата. Съдебните заседатели не могат да бъдат заменяни нито по тяхна воля, нито по решение на председателя на състава. Това може да стане само, ако има уважителни причини, които препятстват участието на някой от членовете за неопределено време (например тежко и продължително заболяване). Тогава делото започва отначало. Ако в хода на събирането на доказателства участват различни заседатели, това ще е основание за отмяна на присъдата и връщането на делото за ново разглеждане.

- Когато се постановява присъда, всеки от членовете на състава трябва да изкаже личното си мнение по въпросите има ли извършено престъпление, извършено ли е то от подсъдимия и евентуално какво наказание да бъде наложено. Каква да е присъдата се решава от мнозинството от съдебния състав. То може да се формира и само от съдебните заседатели, които всякога са повече на брой от съдиите. В такъв случай някой от членовете на състава, формирали мнозинството, трябва да изготви присъдата и мотивите към нея, ако съдията-докладчик не е част от мнозинството.
- Ако някой от членовете на състава участва в разглеждането на други дела от момента на оттеглянето на тайно съвещание за постановяване на присъдата до обявяването ѝ пред страните или наруши тайната на съвещанието, като допусне друго лице да участва в него, или сподели с трети лица какво се случва в тайното съвещание, присъдата по делото ще бъде отменена и то ще бъде върнато от контролните инстанции за ново разглеждане.
- Всички присъди по наказателни дела подлежат на обжалване и протест (като протестът се прави от прокурора) пред по-горна съдебна инстанция, която се нарича въззивна. За районните съдилища въззивна инстанция са съответните окръжни съдилища, а за окръжните съдилища – съответните апелативни съдилища. Възможно е делото да се разгледа и от Върховния касационен съд,

който е най-висшата съдебна инстанция. След като окончателно се изчерпа предвиденият законов ред за атакуване на присъдата, тя влиза в сила и от този момент произвежда правно действие, като задължава всички органи и лица да се съобразяват с нея.

- След влизане в сила на присъдата е възможно да се наложи съдебният състав да реши някои допълнителни въпроси – за определяне на общо наказание спрямо подсъдимия, за режима на изтърпяване на наказанието, за разносните и веществените доказателства. В тези случаи делото се разглежда отново, но само в съответните части, в открито или в закрито заседание от целия съдебен състав, постановил присъдата.

ЧАСТ VI: НЯКОИ ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ НА МАТЕРИАЛНОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО.

Лектори: Наказателен съдия

Продължителност: 20-30 минути

Въвеждаща част:

Разяснете принципите и приведете примери, където сметнете, че е необходимо.

Изложение

- **ПРЕСТЪПЛЕНИЕ**

Разяснете следното:

- Законната дефиниция е в **чл. 9, ал. 1 от НК**. Посочете, че престъпление е само такова деяние, което е било обявено от НК

за престъпление към датата на осъществяването на деянието, а не преди или след тази дата.

- Тежко престъпление е това, за което в НК е предвидено наказание лишаване от свобода повече от пет години, доживотен затвор или доживотен затвор без замяна.
- За преценката дали едно деяние е престъпление и евентуално какво е то не е важно какви са обществените настроения, а само какво е законодателното решение за това.
- Престъплението може да се извърши както чрез действие, така и чрез бездействие.
- Бездействие има, когато за дееца е съществувало задължение да предприеме действие, но той не го е сторил.
- Престъплението винаги нарушава интензивно определени правила за поведение в обществото и държавата, поради това за него са предвидени определени наказания.
- Деянието (действие или бездействие) се извършва по определен начин, по определено време и на определено място. Необходимо е всички тези елементи да са доказани по надлежния ред, предвиден в НПК.

Обърнете внимание, че всяко престъпление има отделни елементи от обективна и субективна страна и всеки един от тях трябва да е налице, за да може да се твърди, че е извършено престъпление.

- **ВИНА**

Разяснете следните елементи на вината:

- Вината е субективното (вътрешното) отношение на извършителя на деянието към извършеното и неговите общественоопасни последици.
- Едно деяние (действие или бездействие) може да е престъпление, само ако е извършено виновно – умишлено или непредпазливо.

Дайте примери от вашата практика за умишлено и непредпазливо престъпление.

Акцентируйте на това, че деецът трябва да е осъзнавал или е могъл да осъзнава естеството на действията си и да е целял, предвиждал или да е бил длъжен и да е могъл да предвиди последствията от извършеното.

Уместно е да посочите и типични примери за невменяемост, като невъзможност да се формира вина.

- **СЪУЧАСТИЕ**

Обяснете, че:

- В осъществяването на едно престъплението може да участват повече от едно лица.
- Няколко души могат да извършат самото престъпление, но също така може да има и лица, замесени по друг начин в него.
- **Подбудители** – лица, които са подтикнали извършителя/ите към вземане на решение за извършването на престъплението.
- **Помагачи** – лица, които са помогнали на извършителите при осъществяването на престъплението или при неговото прикриване.
- Всички лица (извършители, подбудители, помагачи), които вземат участие в престъплението под една или друга форма, носят отговорност, ако преди извършването на престъплението са знаели разпределението на ролите си и са осъзнавали участието на другите.
- Всички участници се наказват съгласно предвидено в закона за съответното престъпление наказание.

- **СПОРАЗУМЕНИЕ**

- Разяснете на заседателите възможностите за приключване на делото със споразумение.
- Обяснете какви са предпоставките за това, както и последствията от споразумението.

- **НАКАЗАНИЕ**

- Наказанието най-общо са неблагоприятните последици, които **законодателят** е предвидил да настъпят за извършителя на престъплението след признаването му за виновен от съда.

- Наказанията за всяко престъпление са предвидени в разпоредбите на НК.
- Съдът никога не може да наложи за престъплението различно по вид наказание от това, което е предвидил НК.
- Видовете наказания по принцип, както и абсолютните минимален и максимален размер за всяко от тях са изчерпателно предвидени в НК.

Избройте видовете наказания.

- **ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАКАЗАНИЕТО**

Обърнете внимание, че често това е най-трудният момент в работата на заседателите. След това обяснете следните теоретични постановки:

- Наказанието се определя в рамките, посочени в текста на Особената част на НК, отнасящ се до съответното престъпление.
- В определени ситуации съдът може да наложи по-ниско наказание от минималното за това престъпление, но никога не може да наложи по-тежко от максималното.
- Законодателят е предвидил широки рамки на наказанията. Т.е разликата между „от“ и „до“ може да е много голяма.
- За индивидуализирането на наказанието се използват всички събрани по делото доказателства, свързани с конкретните обстоятелства около личността на извършителя и на престъплението.
- Някои от тези обстоятелства налагат определяне на по-ниско наказание и те се наричат **смекчаващи отговорността обстоятелства** (липса на предходни осъждания, тежко здравословно състояние, оказана помощ на пострадалия, млада възраст, съдействие на разследването и др.).
- Други обстоятелства налагат определянето на по-тежко наказание. Това са **отегчаващите отговорността обстоятелства** (висок размер на предмета на престъплението, накърняване на правата на повече лица, пияно състояние, предходни осъждания и др.).

Тук е хубаво да се поговори повече за отегчаващите и смекчаващите отговорността обстоятелства, като се ползват примери от работата на обучаващия магистрат.

Обърнете внимание на това, че:

- Подсъдимият не дължи да съдейства на разследването и да се уличава, нито да изразява съжаление за извършеното и да дава обяснения, поради което и пасивното му поведение в тази насока не следва да се тълкува в негова вреда.
- Когато смекчаващите отговорността обстоятелства превишават по брой или сравнителна тежест отегчаващите, се определя наказание под средния законов размер, и обратно.

- **ОБЩО НАКАЗАНИЕ**

Обяснете на заседателите, които обучавате, че съдът е длъжен да наложи на едно лице едно наказание за няколко извършени от него престъпления, когато:

- По едно дело подсъдимият бъде признат за виновен в извършването на няколко престъпления.
- Ако е извършил престъпления, за които вече е наказан, но всяко престъпление е извършено преди за другото да е имало влязла в сила присъда.
- Тогава съдът трябва да наложи на подсъдимия само едно наказание – това, което е най-тежко измежду наложените му досега.

- **ЦЕЛИ НА НАКАЗАНИЕТО**

- Основните цели на наказанието според българския НК са поправянето и превъзпитанието на подсъдимия, а не възмездието!
- Идеята на законодателя е да се промени отношението на дееца към поведението му в обществото и той да проумее нуждата да спазва законите, за да може да бъде пълноценен член на това общество.

- Наказанието не следва да отговаря на обществените очаквания, а да съответства само на доказателствата по делото.

С оглед на горното обяснете и повторете, че всяко наказание трябва основно да се стреми да промени към добро подсъдимия, а не просто да му налага ограничения.

Другите цели на наказанието са:

- Отнемането на възможността на подсъдимия да извършва други престъпления (най-често чрез изолирането му в затвори).
- Убеждаването му, че в бъдеще не трябва да извършва престъпления под страх от наказание.
- Изграждането в съзнанието на обществото на увереност, че който и да е негов член ще бъде наказан, ако нарушава закона и така всички да се въздържат от извършване на престъпления.

- **РЕЦИДИВ**

- Престъплението е извършено в условията на рецидив, когато преди датата на извършването му е имало влязла в сила присъда за друго престъпление.
- За престъпленията, извършени при тези условия, са предвидени по-тежки наказания, защото предходните осъждания явно не са повлияли положително върху поведението на подсъдимия.

ЧАСТ VII: ОБОБЩЕНИЕ

В края на обучението търсете колкото се може повече обратна връзка от участниците – нека те ви кажат какво са научили. Дали поставените цели в началото на обучението са постигнати.

Полезна информация за тях е дали съдът или в Съдебната палата разполага с библиотека /стая за четене/ компютър за четене, които могат да ползват.

Попитайте ги дали искат да научат нещо друго, което вие не сте застъпили в програмата, нека да дадат идеи.

Благодарете на съдебните заседатели за участието им в обучението.

☞ КАКВО Е ДА СИ СЪДЕБЕН ЗАСЕДАТЕЛ ☞

Съдебните заседатели са важна част от българската правна система още от самото ѝ създаване през 1878 г. Те въплъщават най-демократичните идеи за пряко участие и контрол на гражданите в работата на съдебната власт. Да си съдебен заседател не е професия, а обществен дълг и отговорност.

Като съдебен заседател Вие носите сериозна отговорност и от Вашия глас зависи изходът на делата, по които участвате.

Имате редица **права, някои от които са:**

- & Да ползвате отпуск от работа, за да участвате в разглеждането на делата;
- & Да изисквате и получавате от съдията разяснения във връзка с приложението на закона;
- & Да поставяте въпроси към свидетелите и вещите лица, които биват разпитвани в конкретното съдебно заседание по делото;
- & Да предлагате събиране на нови доказателства;
- & Да получавате парична компенсация за участието Ви в съдебни заседания.

Имате и редица **задължения, някои от които са:**

- & Да се отзовавате при повикване от съда за участие в дело;
- & Да участвате през цялото разглеждане на делото;
- & Да уведомяте незабавно съда при невъзможност да се явите в заседание при наличие на уважителни причини за това;
- & Да не обсъждате с нито едно трето лице въпросите, които следва да се решават само от състава на съда;
- & Да формирате становището си по въпросите, които се решават, само въз основа на закона и доказателствата по делото;
- & Да не споделяте информация по делата, в чието разглеждане участвате;
- & Да избягвате публични контакти (особено в сградата на съда и непосредствено преди заседание), които недвусмислено сочат наличие на близки приятелски отношения с лица, които са страни по делата, в които участвате;
- & Да съблюдавате правилата за поведение в съдебна зала.

По въпроси относно организацията на дейността и административния ред в нашия съд можете да се обръщате към административния секретар/ съдебния администратор на телефон: ..... или на място в кабинет №.... в сградата на съда.

ОСНОВНИ ПРАВА И ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА СЪДЕБНИТЕ ЗАСЕДАТЕЛИ

- **Право** да поставят въпроси към свидетелите и вещите лица, които биват разпитвани в конкретното съдебно заседание по делото.
- **Право** да предлагат събиране на нови доказателства.
- **Право** да изискват и получават от съдията разяснения във връзка с приложението на материалния и процесуалния закон.
- **Право** да се запознаят с материалите по делото, по което са разпределени да участват, предварително.
- **Право** на отпуск за участие в съдебно заседание. На него съответства задължението на работодателя на съдебните заседатели да ги освободи от работа, без да може да преценява кое трябва да е приоритетно за работника/служителя му. Право да имат и защитават особено мнение по всички въпроси, в чието решаване участват.
- **Право** да получат възнаграждение за участието си в съдебно заседание през съответния ден – то се определя почасово и размерът му е свързан с този на минималната работна заплата за съдийска длъжност, поради което варира във времето. Конкретният размер се определя от председателя на съдебния състав, част от който са били, и се вписва в разходен касов ордер.
- **Право** да си водят бележки във връзка с конкретни въпроси и доказателства по делото, без да ги предоставят на лица, различни от членовете на състава;
- **Право и задължение** да формират становището си по въпросите, които се решават, само въз основа на закона и доказателствата по делото.
- **Право и задължение** да участват в решаването на всички въпроси, които според Наказателно-процесуалния кодекс се решават от състава на съда.
  - привличане на запасни съдии и съдебни заседатели, ако са налице законовите предпоставки за това и съдията-докладчик не е привлякъл такива при насрочване на делото. Това се прави по дела, които са особено важни от гледна точка на обществен интерес и се очаква да продължат много дълго време, в което може всякаква житейска ситуация да обуслови невъзможност на някои от членовете на състава да продължат участието си в разглеждането на делото;
  - разглеждане на делото извън сградата на съда и при закрити врати, ако съдията-докладчик не е взел такова решение с насрочването на делото;
  - участие на подсъдимия в съдебното заседание по дела, по които това по правило не е задължително /ако предвиденото наказание е лишаване от свобода до 5 години или по-леко по вид/, освен ако съдията-докладчик не е взел такова решение;
  - разглеждане на делото без участието на подсъдимия, когато принципно той задължително трябва да участва и са налице законовите предпоставки за задочно производство спрямо него;
  - въпроси за изменение на мярката за неотклонение и мерките за процесуална принуда, щом делото е насрочено за разглеждане от съдията-докладчик;
  - назначаване на служебен защитник на подсъдимия и повереник на частния обвинител и гражданския ищец;
  - даване ход на делото;

- конституиране на страни;
  - искания за отводи;
  - възражения срещу разпитите на някои свидетели;
  - искания по реда на съдебното следствие;
  - искания за събиране на доказателства;
  - налагане на глоби на неявилите се лица, когато те стават единствена причина за отлагане на делото и на свидетелите, които не се явяват, въпреки че са редовно призовани;
  - прочитане на показанията на свидетел и обясненията на подсъдим, дадени в досъдебното производство;
  - извършване на оглед;
  - допускане на изменение на обвинението;
  - прекратяване на съдебното и наказателното производство, както и неговото спиране, когато основанията за това възникват след насрочване на делото за разглеждане в съдебно заседание;
  - възобновяване на съдебното следствие в хода на съдебните прения, при последната дума на подсъдимия и в хода на тайното съвещание за постановяване на присъдата;
  - всички въпроси, свързани със съдържанието на присъдата – по фактите, доказателствата, правото, наказанието, изтърпяването му, привеждане в изпълнение на предходни наказания, групиране на наказания, граждански иск, разноси, веществени доказателства, мерки за неотклонение и мерки за процесуална принуда;
  - поправки в протокола от съдебното заседание, когато председателят на съдебния състав е отказал това по молба на някоя от страните.
- **Задължение** да не обсъждат с нито едно трето лице въпросите, които следва да се решават само от състава на съда.
  - **Задължение** да не дават съвети и разяснения на нито една от страните по делото.
  - **Задължение** на съдебните заседатели да участват в съдебното заседание от началото до края му
  - **Задължение** да участват през цялото разглеждане на делото – от началото на съдебното следствие до приключването му с присъда и евентуално решаването на допълнителни въпроси във връзка с присъдата
  - **Задължение** да не участват в разглеждането на дела, от изхода на които може да се окажат заинтересовани по някакъв начин.
  - **Задължение** да уведомят председателя на съдебния състав, веднага щом установят, че имат отношения с някоя от страните по делото, които биха могли да доведат до липса на непристрастност и обективност у тях и съответно да поискат да им бъде направен отвод от съдебния състав.
  - **Задължение** да се пази тайната на заседанието, т.е. да не се споделя информация по делата, в чието разглеждане участват.
  - **Задължение** да се избягват публични контакти (особено в сградата на съда и непосредствено преди заседание), които недвусмислено сочат наличие на близки приятелски отношения с лица, които са страни по делата, в които заседателите участват – за да не остава съмнение в тяхната непристрастност.
  - **Задължение** да се явяват своевременно за насрочените съдебни заседания в прилично официално облекло.

- **Задължение** в социалния и обществения си живот да се държат достойно, порядъчно и съобразно изискванията на законите – за да не накърняват доброто име на занаятието си и да градят уважение у всички членове на обществото към правосъдието.
- **Задължение** да не показват предпочитания или неодобрение към участници в процеса, основани на техните пол, раса, етнос, религия, сексуална ориентация, възраст, образование и други.

СИТУАЦИОНЕН ТЕСТ

Оградете правилните отговори

I. В съдебната зала сте. Тече изслушването на свидетели. Обаче Ви се натрапва един въпрос, който убягва на съдията. Какво правите?

А: Задавате въпроса си пряко към свидетеля, който говори.

Б: Питате съдията дали може да зададете въпроса.

В: Задавате въпроса си към съдията.

Г: Нищо не правите и оставяте въпроса си за след това, когато сте насаме със съдията и другия заседател.

II. По време на съдебното следствие не разбирате някое искане на подсъдимия или защитника му. Питате съдията да Ви разясни искането, но съдията Ви отговаря, че въпросът Ви не е важен. Какво правите?

А: Замълчавате си.

Б: Питате директно страната да Ви разясни искането си.

В: Настоявате за обяснение от самия съдия.

Г: Консултирате се с другия заседател след края на съдебното заседание.

Д: Питате прокурора, той със сигурност познава правото по-добре от Вас и ще може да Ви отговори.

III. Имали сте време да се запознаете предварително с делото, което предстои да разглеждате и това е била добра случайност. Оказва се, че делото е за кражба с взлом, жертва на която е станал Ваш добър приятел. Какво правите?

А: Това наистина е рядък шанс – доколкото зависи от Вас, бандитът ще получи заслуженото си.

Б: Обещавате си да сте безпристрастен по делото, въпреки че пострадал от престъплението е Ваш приятел.

В: Преди започването на заседанието казвате на съдията, че познавате потърпевшия от престъплението и е Ваш приятел.

Г: Решавате да не участвате по делото и си правите отвод в заседанието пред страните, защото това трябва да е само Ваша преценка.

IV. Определен сте за заседател по дадено дело. Знаете датата и часа му. Два дни преди делото, обаче, разбирате от работодателя си, че той няма да толерира Вашето отсъствие точно по това време. Какво правите?

А: Въпреки това отивате на делото, тъй като това е Ваш граждански дълг и работодателят Ви е длъжен да Ви освобождава за всяко заседание (чл. 157, ал. 1, т. 5 от Кодекса на труда).

Б: Обаждаме се на съдията, че няма да можете да присъствате на делото.

В: Обаждаме се на съдебния администратор/секретар и обясняваме ситуацията.

Г: Нищо не правите, тъй като се надявате, че все пак в последния момент нещата в работата Ви ще се подредят и ще можете да отидете на делото.

Д. Не отивате на заседанието, без да уведомявате никого от съда, защото иначе може да изгубите работата си.

V. Прочел сте делото и още в началото сте наясно, че подсъдимият е извършил престъплението, за което го съдите. В един момент виждате колко нагли са лъжите му. Какво правите?

А: Прекъсвате го и му казвате да спре да лъже, защото всичко е ясно.

Б: Нищо не правите.

В: Казвате това, което мислите, на съдията.

Г: Правите си отвод.

VI. В почивката на делото към Вас се приближава адвокатът на частния обвинител и Ви моли да му разясните нещо от делото, което той не може да разбере. Какво правите?

А: Отказвате да говорите с него.

Б: Съгласявате се, но правите уговорката, че и Вие не сте много сигурен за тази част, която го интересува.

В: Разяснявате му това, което не разбира.

Г: Казвате на съдията.

VII. След приключването на пренията между страните и последната дума на подсъдимия, Вие, заедно с другия съдебен заседател и съдията се събирате на тайното съвещание. За Ваша изненада обаче съдията и другия съдебен заседател не мислят като вас по отношение вината на подсъдимия. Какво правите?

А: Държите на своето мнение и се опитвате да убедите в него както съдията, така и другия заседател. След като изслушате техните аргументи, допускате, че е възможно да промените мнението си.

Б: Какво пък – все пак нямате знанията и опита на съдията, така че той със сигурност е прав.

В: Съгласявате се със съдията, въпреки че вътрешното Ви убеждение си остава различно.

Г. Съгласявате се със съдията, защото нямате право да му противоречите.

VIII. Вие сте съдебен заседател по дело, в което подсъдим е широко известна личност във Вашия град. Медиите разпространяват противоречива информация за извършеното деяние и изказват становища дали лицето е виновен или невинно. Според Вас именно този човек е извършил престъплението. Ваш приятел узнава, че Вие сте съдебен заседател по това дело и Ви пита как върви делото и дали известният човек ще бъде осъден? Делото все още не е приключило. Как отговаряте Вие?

А. Споделяте истината, че според Вас този човек е виновен и трябва да бъде осъден.

Б. Споделяте истината, че според Вас този човек е виновен, но тъй като делото все още не е приключило, не може да се определи дали ще бъде осъден.

В. Казвате на Вашия приятел, че не Ви е позволено да коментирате висящо дело и не отговаряте на въпроса му.

Г. Споделяте със съдията случката.

IX. Вие сте съдебен заседател по дадено дело. В хода на делото разбирате, че свидетел е полицай, срещу когото Вие лично сте подавал/а жалба за недопустими действия срещу Вас. Как ще се отнесете към него в хода на делото?

А. Знаете, че не е добър човек и най-вероятно не казва истината; Б. Подозирате, че използва властта си за влияние върху другите участници в делото. Едновременно с това се притеснявате, да не Ви се случи нещо заради жалбата, която сте подал/а срещу него. За това не споделяте с никого притесненията си и приемате казаното за истина;

В. Сравнявате показанията му с казаното от другите свидетели и с другите доказателства и така преценявате дали казва истината;

Г. Няма значение, че сте подавал/а жалба срещу него. Той е полицай и е длъжен да казва истината.

Д. Правите си отвод.

X. Вие сте съдебен заседател по едно дело. Как преценявате дали подсъдимият е извършил престъплението, в което е обвинен?

А. Щом прокуратурата го е завела на съд, значи не може да не е виновен.

Б. Съобразявам се с мнението на съдията.

В. Ако доказателствата показват, че той е извършил престъплението, приемам, че е виновен.

Г. По държанието в съдебната зала и по миналото му.

ХІ. След като окончателно е приключило наказателно дело, в което Вие сте участвали като съдебен заседател, в коридорите на съда Ви среща единият от адвокатите по делото. Започва разговор с Вас и Ви пита какво сте обсъждали с другите членове на състава, докато сте се съвещавали за присъдата. Как ще постъпите?

А. Ще му разкажете - делото е приключило и това вече няма да попречи на никого.

Б. Ще кажете само най-важното – така ще проличи, че сте разбрали същината на делото и адвокатът ще разбере, че Вие с право сте избран за тази отговорна позиция.

В. Ще откажете да участвате в такъв разговор, защото не е редно никой да разбира това, все пак съвещанието се нарича „тайно“.

Г. Ще му обясните, че трябва да пита направо съдията.